

Självständigt arbete i Krigsvetenskap (15 hp)

Författare:	Program/Kurs:
Kd Camilla Ekmark	OP 09-12
Handledare:	1OP147
Pia Molander	
	Antal ord: 12132
<h3>Interoperabilitet mellan två planeringsmodeller</h3> <p>-En undersökning om ett nordiskt samarbete, avseende planering, går att realisera.</p>	
<p>Sammanfattning</p> <p>Undersökningens utgångspunkt ligger i interoperabiliteten mellan den svenska planeringsmodellen, PUT och den norska planeringsmodellen, PBP. Arbetet syftar till att undersöka om ett samarbete i en stab på taktisk nivå går att realisera, utan nämnvärd utbildning.</p> <p>Bakgrunden till arbetet ligger i grunden i propositionen <i>ett användbart försvar</i> där riktlinjerna visar på att svenska försvarsmakten ska verka och samarbeta med andra nationer och organisationer där fokus ligger på det nordiska samarbetet. Planering är den viktigaste faktorn vid all verksamhet och således en grundläggande faktor för ett väletablerat samarbete.</p> <p>Metoden som används i undersökningen är en teorikonsumerande metod, där en teori om interoperabilitet ska bidra till att analysera interoperabiliteten i modellerna. Genom teorin har variabler identifierats och blivit utgångspunkten för det empiriska materialet. Det empiriska materialet renderar i en jämförandeanalys mellan planeringsmodellerna som syftar till att svara på frågeställningarna i arbetet.</p> <p>Slutsatserna som dragits av undersökningen är att planeringsmodellerna inte är tillräckligt interoperabla med varandra för att i dagsläget realisera ett samarbete i en taktisk stab. Dock finns det en bra grund att stå på för ett vidare arbete mot en full interoperabilitet.</p> <p>Norge är sedan tidigare ett medlemsland i Nato och Sverige är med i partnerskap för fred. Det ligger i Sveriges intresse att även bli interoperabla med fler organisationer, således torde Sverige anpassa sig till den norska modellen, då den är influerad av Nato.</p> <p>Nyckelord: Interoperabilitet, planeringsmodell, nordiskt samarbete</p>	

Innehållsförteckning

1. INTRODUKTION	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Problemformulering	4
1.3 Syfte & frågeställningar.....	5
1.4 Avgränsningar	5
1.5 Disposition.....	6
1.6 Tidigare forskning	6
1.7 Centrala begrepp.....	8
2. METOD	10
2.1 Forskningsdesign	10
2.2 Tekniker.....	11
2.3 Material och källkritik	12
2.4 Validitet och reliabilitet	13
3. TEORI	14
3.1 Introduktion	14
3.2 Interoperabilitet	15
3.3 Dimensioner för multinationell interoperabilitet	15
3.4 Operationalisering av Codners modell	18
4. EMPIRI OCH ANALYS	20
4.1 Svenska planeringsmodellen, PUT	20
4.1.1 Metodik	20
4.1.2 Modellbeskrivning	21
4.1.3 Organisation	25
4.2 Norska planeringsmodellen, PBP	26
4.2.1 Metodik	26
4.2.2 Modellbeskrivning	27
4.2.3 Organisation	32
4.3 Jämförandeanalys	33
4.3.1 Metodik	33
4.3.2 Modellbeskrivning	34
4.3.3 Organisation	36
4.4 Sammanfattning.....	36
5. RESULTATDISKUSSION OCH SLUTSATSER	37
5.1 Slutsatser.....	38
5.2 Fortsatt forskning.....	39
6. KÄLL- OCH LITTERATURLISTA	40
BILAGA 1	42
BILAGA 2	43

1. Introduktion

1.1 Bakgrund

Sveriges försvarsmakt hade tidigare en inriktning om att vara alliansfria samt att de i händelse av krig skulle stå neutrala. Denna inställning existerar inte längre. Idag har Sveriges försvarsmakt skrivit under solidaritetsförklaringen som klart och tydligt säger att de inte kommer stå passiva vid en katastrof eller ett angrepp mot EU, FN eller ett nordiskt land.¹

”Sverige delar flera säkerhetspolitiska utgångspunkter och intressen med de nordiska länderna. De nordiska länderna står inför likartade utmaningar. Det är värdefullt att kunna jämföra och ta del av varandras erfarenheter och syn på utmaningar och lösningar. Det ligger i Sveriges intresse att åstadkomma effektiva samverkanslösningar och ett fördjupat samarbete med de nordiska länderna.”²

Regeringens proposition ger Sveriges försvarsmakt ett tydligt mål om att samarbetet med andra länder är en central del för rikets säkerhet och blir således en riktlinje för hur svenska försvarsmakten skall fortsätta sitt arbete. Samverkan och ett nära samarbete med olika länder och organisationer är en förutsättning för att den operativa förmågan ska fungera. Som ett led i det arbetet har svenska försvarsmakten gjort anpassningar och standardiseringar för att påbörja optimeringen av samarbetet utanför nationens gränser.³

Det nordiska samarbetet har sedan 2007 utvecklats för att skapa effektiva samverkanslösningar samt för att få en bredd i den militära förmågan. Nordiska samarbetet kommer i enlighet med propositionen vara aktuell som fortsatt samarbetsorganisation även i framtiden.⁴

Staber och dess planeringsarbete lägger grunden för samtlig verksamhet som utförs både nationellt och internationellt. De nordiska länderna arbetar i dagsläget utefter olika planeringsmodeller, där den svenska försvarsmakten och dess taktiska stab⁵ använder sig av modellen planering under tidspress, härefter PUT. En planeringsmodell kan liknas vid ett verktyg och ett tillvägagångssätt för att underlätta planeringsprocessen.

¹ Regeringen. ”Ett användbart försvar”. Regeringens proposition. 2008/09:140. sid. 31

² Ibid. sid. 16

³ Ibid. sid. 20

⁴ Ibid. sid. 29

⁵ Läs brigad- och bataljonsstab

1.2 Problemformulering

Svenska försvarsmaktens nya inriktning ställer andra krav på förmågan till samarbete utanför nationens gränser. I utvecklingsplanen 2013 står det att svenska försvarsmakten ska använda interoperabla lösningar på samtliga nivåer samt att grunden för interoperabilitet utgörs av fasta standarder.⁶ Vidare i utvecklingsplanen 2013 uttrycks det att svenska försvarsmakten på sikt ska uppnå interoperabilitet avseende ledning, det omfattar såväl teknik som organisation och metoder. Särskilt fokus ska ligga på det nordiska samarbetet, men även EU och Nato.⁷

Det nordiska samarbetet initierades med att Sverige och Norge slöt avtal med varandra. Därefter har även övriga nordiska länder valt att ingå i samarbetet. 2009 fattades ett beslut om ett fördjupat samarbete och inrättade NORDEFECO, Nordic Defence Cooperation. Samarbetet omfattar hela svenska försvarsmaktens verksamhet.⁸

De nordiska länderna använder i dagsläget olika planeringsmodeller och planeringsprocesser. Problem som kan uppstå avseende olikheter i planeringsprocesserna kan få en påverkan på samarbetet, som i enlighet med propositionen ska utvecklas. Å andra sidan kan dessa modeller vara så pass kompatibla med varandra att det är realiserbart att samarbeta tillsammans med olika utbildningsbakgrund avseende stabsarbete.

Tydliga riktlinjer avseende standardiseringar och interoperabla lösningar finns nedtecknade från den politiska nivån. En undersökning kring interoperabilitetsförmågan mellan olika länders planeringsmetoder skulle kunna ge kunskap huruvida ett samarbete med dagens medel går att realisera och genomföra.

Kärnan för samtlig verksamhet börjar med planering. Fungerar inte planeringen, kommer ingen annan verksamhet att genomföras, således är interoperabiliteten i planering en avgörande grundsten för att möjliggöra för ett vidare samarbete och interoperabilitetsprocess.

⁶ Försvarsmakten, högkvarteret. "Försvarsmaktens utvecklingsplan -FMUP 13". 2012. sid. 19

⁷ Ibid. del 2 planeringsinriktning sid. 12f

⁸ <http://www.regeringen.se/sb/d/11886/a/141669> hämtad 2012-04-23

1.3 Syfte & frågeställningar

Det allomfattande syftet med arbetet är att med utgångspunkt från ett teoretiskt ramverk, härstammandes från Codner⁹, undersöka den svenska planeringsmodellen, planering under tidspress (PUT) och den norska planeringsmodellen, plan- og beslutningsprocessen (PBP). Detta för att utröna huruvida dessa planeringsmodeller är interoperabla med varandra och om ett samarbete avseende planering går att realisera.

Ovanstående problem och syfte härleder till dessa frågor:

- Vilka likheter och skillnader finns det mellan planeringsmodellerna PUT och PBP, avseende organisation, innehåll, struktur samt planeringsmetodik?
- I vilken utsträckning är svenska försvarsmakten och den norska försvarsmakten, utifrån planeringsmodellerna, interoperabla med varandra i en stab på taktisk nivå?

1.4 Avgränsningar

Arbetes omfattning medger inte att fler modeller inom ramen för det nordiska samarbetet finns med i undersökningen. Författaren avgränsar sig till den svenska och den norska modellen, då länderna var först med att sluta avtal med varandra samt har ett väletablerat samarbete. Den senaste revisionen av PUT genomfördes 2006, och PBP infördes 2010. Modellbeskrivningar tidigare än dessa årtal kommer ej behandlas då författaren anser att dessa är inaktuella och ej skildrar dagens arbetsmetodik. Modellerna nyttjas i staber på taktisk nivå i dagens organisation (2012).

Arbetet i en stab innehåller fler aspekter än enbart en planeringsmodell. Individernas personliga kompetens och erfarenheter kommer ha en inverkan på hur arbetet genomförs. Aspekter som gruppdynamik, kulturella skillnader med värderingar samt överordnade politiska mål kommer att påverka staben. Inget av de ovanstående aspekterna kommer författaren att ta hänsyn till i arbetet. Hjälpmedel i stabsarbetet, så som tekniska stödsystem, kommer inte heller behandlas.

Codner använder sig av en modell innehållandes flera olika dimensioner. Samtliga dimensioner är ej applicerbara på planeringsmodellerna och kommer således ej användas vid operationaliseringen av teorin. Logistikdimensionen åsidosätts, då den ej går att tillämpa på detta arbete samt att tidigare studier har genomförts inom logistikspåret.

⁹ Codner, Michael är forskare inom området interoperabilitet och kommer få en djupare presentation i teorikapitlet.

1.5 Disposition

Arbetet består sammanlagt av 6 kapitel. Vidare i kapitel 1 kommer den tidigare forskningen inom området att presenteras. Därefter kommer de begrepp som är centrala för arbetet att redas ut och förklaras för att läsaren skall få en tydlig förståelse och utgångspunkt inför resterande kapitel.

Kapitel 2 redogör för vilken metodisk design och vilka tekniker författaren avser att använda i arbetet. Ett resonemang kring reliabilitet och validitet kommer att diskuteras i detta avsnitt.

I kapitel 3 kommer Codners teori, med delar av Sjöbloms tolkningar och översättningar, om interoperabilitet att presenteras. En operationalisering kommer att genomföras av teorin i syfte att lättare åskådliggöra materialet samt att identifiera variabler. Dessa variabler kommer senare att utgöra analysverktyget på planeringsmodellerna.

Kapitel 4 beskriver den svenska försvarsmaktens planeringsmodell respektive den norska försvarsmaktens planeringsmodell. Utgångspunkten kommer att vila på de variabler som identifierades i teoriavsnittet. Avslutningsvis kommer en jämförandeanalys mellan modellerna att ske. Här diskuteras och analyseras jämförelsen mellan planeringsmodellerna.

Arbetet avslutas med kapitel 5 där en resultatdiskussion förs, samt att förslag på vidare forskning ges inom ämnena interoperabilitet, det nordiska samarbetet och planeringsmodeller.

Kapitel 6 är en käll- och litteraturförteckning.

1.6 Tidigare forskning

1.6.1 Sverige

Thunholm, Peter, är den forskare som har forskat fram och studerat PUT-modellen. Han har genomfört ett omfattande forskningsprojekt med flera delstudier som har pågått under flera år.¹⁰ År 2000 introducerades den första versionen av PUT-modellen och testades experimentellt. Därefter har modellen genomgått ett flertal revisioner. 2003 fattades ett beslut om att modellen skall ingå som en del i utbildningen på samtliga nivåhöjande skolor.¹¹

¹⁰ Thunholm, Peter. *Military decision making and planning: towards a new prescriptive model* Stockholm: Dept. of Psychology. Univ. 2003

¹¹ Thunholm, Peter. "Planering under tidspress (PUT) – Metodbeskrivning 2006". 2006. bilaga 1 sid. 2

Den senaste revideringen av PUT-modellen genomfördes 2006. Revisionen bygger på olika empiriska studier som genomförts vid Försvvarshögskolan under tidsperioden 2003-2005.¹² Det är versionen från 2006 som författaren kommer att använda i arbetet.

1.6.2 Interoperabilitet

Forskning har genomförts och utförs fortfarande på begreppet interoperabilitet och vilka förutsättningar som föreligger för det. Michael Codner är en av dessa forskare. Arbetets teoretiska ramverk kommer att bygga på Codners teori som kommer förklaras närmare i teorikapitlet.

Ingvar Sjöblom är forskare i militära operationer vid krigsvetenskapliga institutonen på Försvvarshögskolan. I boken *Interoperabilitet i multinationella operationer*¹³ studerar Sjöblom begreppet interoperabilitet, hur samarbetet mellan svenska och internationella förband fungerar idag. En fallstudie över en internationell insats i Liberia får utgöra utgångspunkt för dagens problematik och ligger även till grund för tankar om utveckling av militärt multinationellt arbete.¹⁴ Sjöblom använder sig av Codners teorier och fördjupar sig i olika begrepp för att sedan introducera egna begrepp som passar svenska försvarsmakten bättre. Översättning och tolkning av Codners teori kommer nyttjas i teorikapitlet.

Kd Martin Jansson skrev 2011 sitt självständiga arbete *en interoperabel försörjningskedja*¹⁵ där han undersöker huruvida den svenska förnödenhetsförsörjningen är interoperabel gentemot Nato.¹⁶ Kadettens teoretiska ramverk bygger på Codners teori och dimensioner som han sedan har operationaliserat för att bli ett passande analysverktyg för sin undersökning. Kadettens operationalisering av interoperabilitetsteorin har inspirerat författaren till att göra det egna teoretiska ramverket på ett liknande sätt.

1.6.3 Planeringsmodellerna

En jämförelse mellan de norska och svenska planeringsmodellerna har inte genomförts tidigare. Interoperabilitet beskrivs, i doktriner och regleringsbrev, som en förutsättning för ett gott samarbete. Det anses av vikt att denna jämförelse genomförs och kan vara betydande för vidare anpassning till ett samarbete länderna emellan.

¹² Thunholm. 2006. bilaga 1 sid. 2

¹³ Sjöblom, Ingvar. *Interoperabilitet i multinationella operationer*. Försvvarshögskolan. 2005

¹⁴ Ibid. baksida

¹⁵ Jansson, Martin. "En interoperabel försörjningskedja". Självständigt arbete krigsvetenskap. Försvvarshögskolan. 2011

¹⁶ Ibid. sid. 1

1.7 Centrala begrepp

1.7.1 Taktisk nivå

På den taktiska nivån klarläggs det hur förband ska nyttjas och samordnas i operationer. Den taktiska nivån planerar, leder och samordnar verksamhet, vapensystem och funktioner för att uppnå högre målsättningar.¹⁷ Nato definierar den taktiska nivån som:

“The level at which activities, battles and engagements are planned and executed to accomplish military objectives assigned to tactical formations and units.”¹⁸

Den taktiska nivån är den lägsta av de tre ledningsnivåer som har utvecklats genom århundraden. Högst upp finns den militärstrategiska nivån som klarlägger de strategiska målen utifrån högre politiska syften, som riksdag och regering ger direktiv om. Operativa nivån beslutar var, när och med vilket syfte insatser ska genomföras. Den operativa nivån samordnar ett genomförande så att effekten av handlingen leder till att de strategiska målen uppfylls.¹⁹

1.7.2 Interoperabilitet

Interoperabilitet är ett komplext ord och används i många sammanhang, både civilt och militärt. Det finns flera olika definitioner av ordet interoperabilitet där Natos definition i dagsläget är den mest utbredda i ett militärt sammanhang. I Natos Allied Joint Doctrine sammankopplas interoperabilitet och standardisering.

Interoperabilitet:

“The ability to operate in synergy in the execution of assigned tasks.”²⁰

Standardisering:

“The development and implementation of concepts, doctrines, procedures and designs in order to achieve and maintain the compatibility, interchangeability or commonality which are necessary to attain the required level of interoperability, or to optimise the use of resources, in the fields of operations, materiel and administration.”²¹

¹⁷ Försvarsmakten. *Doktrin för markoperationer*. 2005. sid. 43

¹⁸ Nato. *Allied Joint Doctrine AJP-01(D)*. 2010. sid.127

¹⁹ Försvarsmakten. 2005. sid. 43

²⁰ Nato. 2010. sid. 123

²¹ Ibid. sid. 126

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

Den svenska försvarsmakten har översatt definitionen interoperabilitet och blir författarens synsätt på interoperabilitet i detta arbete.

”Förmåga att multinationellt kunna fungera effektivt tillsammans. Den ska kunna ske genom att tjänster utbyts mellan och utnyttjas av system, militära enheter eller militära styrkor. Interoperabilitet uppnås genom en internationell standardiseringsprocess.”²²

1.7.3 Planeringsmodell

Nationalencyklopedin definierar planering som ”processen att göra upp en plan”.²³

Planeringsarbetet underlättas med hjälp av en modell. ”En modell kan vara konkret, men oftast avses en abstrakt modell, dvs. en mängd tänkta entiteter (något som är över huvud taget) med vissa postulerade (sanna eller existerande) egenskaper beskrivna i en teori”.²⁴

Modellen kan ses som ett verktyg och ett tillvägagångssätt som på ett effektivt sätt ska leda fram till en slutprodukt - planen. Användning av en modell medger att tillvägagångssättet ser likadan ut vid varje planläggningstillfälle och underlättar för de mentala tankebanorna.

²² Försvarsmakten. *Grundsyn logistik*. 2007a. sid. 34

²³ planering. <http://www.ne.se/lang/planering>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-05-05.

²⁴ modell. <http://www.ne.se/kort/modell>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-05-05.

2. Metod

2.1 Forskningsdesign

Forskningsdesignen i arbetet kommer att utgå från en teorikonsumerande studie. Teorikonsumerande studie innebär att utifrån en redan befintlig teori med definierade förklaringsfaktorer försöka förklara hur det föreligger i ett fall.²⁵ Begreppet fall är synonymt med analysenhet²⁶ och beskrivs som objekt som ska undersökas för att angripa ett forskningsproblem.²⁷ Centrum för undersökningen ligger i fallet och inte teorin, teorin är ett verktyg för att förklara fallet.

Arbetets teori utgår från forskaren Codner som har forskat inom området interoperabilitet. Författaren kommer utifrån teoribeskrivningen identifiera olika variabler för att analysera interoperabilitet. Dessa variabler²⁸ kommer sedan operationaliseras och preciseras i syfte att skapa ett tydligt ramverk inför jämförelsen mellan planeringsmodellerna. Författarens avsikt är inte att pröva teorin, utan försöka utröna huruvida planeringsmodellerna är interoperabla med varandra utifrån den teori som presenteras.

Variablerna kommer att utgöra grunden för den empiriska studien. Planeringsmodellerna kommer att beskrivas utifrån teorins identifierade variabler. Då empirin har beskrivits kommer en komparativ analys att genomföras. Komparativ analys betyder att en jämförelse sker mellan två analysenheter. Förutsättningen för att göra en komparativ analys är att det som ska jämföras måste vara identiska samt att det inte finns bakomliggande faktorer som gör dessa olika. Det kan annars resultera i en felaktig jämförelse och får således felaktiga slutsatser. För att genomföra en korrekt jämförelse kan det finnas behov av att göra vissa generaliseringar och diskussioner kring ämnet.²⁹

I en teorikonsumerande studie, enligt Esaiassons bok *metodpraktikan*³⁰, ska endast ett fall i undersökningen användas. Detta är inte överensstämmande med detta arbete som från grunden bygger på två analysenheter. Teorin ska vara ett verktyg som förklarar analysenheten, dock bygger teorin på att en jämförelse måste ske för att nå fram till ett svar. Författaren anser att det är försvarbart att nyttja denna metod till den aktuella undersökningen, då teorin bygger på en jämförelse.

²⁵ Esaiasson, Peter m.fl. *Metodpraktikan, konsten att studera individ och marknad*. Norstedts juridik. Stockholm. 2010. sid. 42

²⁶ Ibid. sid. 99

²⁷ Ibid. sid. 51

²⁸ Variablerna utgår från Codners modell avseende multinationell interoperabilitet och kommer förklaras i teorikapitlet.

²⁹ Ejvegård, Rolf. *Vetenskaplig metod*. Studentlitteratur. Lund. 2003. sid. 41f

³⁰ Esaiasson, Peter m.fl. *Metodpraktikan, konsten att studera individ och marknad*. Norstedts juridik. Stockholm. 2010

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

En annan infallsvinkel för arbetet kunde ha varit en teoriprovande metod. Utgångspunkten för en teoriprovande metod är att ha teorin i centrum. Teorin som presenteras provas mot fall för att antingen stärka eller försvaga teorin.³¹ Då det ursprungliga problemet till arbetet ej avser att testa trovärdigheten av interoperabilitetsteorier är denna metod ej aktuell att använda.

I syfte att utföra undersökningen mer djupgående kan intervjuer samt fallstudier från staber användas. Staberna skulle då genomföra planering med de olika modellerna och på så sätt undersöka hur utfallet blir. Detta för att få en mer realistisk bild på hur det i verkligheten går till när planering sker. Omfattningen och resursåtgången för en sådan studie är för stor för att genomföra inom ramen för detta examensarbete och således har författaren valt att använda de teoretiska beskrivningarna som existerar.

2.2 Tekniker

Bearbetningen av materialet kommer att utföras med kvalitativ textanalys. Metoden används då litteraturen djupgående måste förstås av författaren. Vissa delar är viktigare än andra och behöver analyseras noggrant för att få fram de områden och detaljer som är viktiga för arbetet. Författaren läser och bearbetar sitt material utifrån det denne anser vara av vikt för sin undersökning. Till hjälp har författaren sin problemformulering och frågeställning. Operationaliseringen av teorin kommer att bidra med att identifiera viktiga begrepp och värdeord som sedan analyseras i texten. Slutsatserna som dras ska kunna spåras tillbaka till materialet och de variabler som har använts.³² Svårigheten med kvalitativ textanalys är att identifiera de delar som är attraktiva och väsentliga för arbetet. Materialet kan vara omfattande och de eftersökta delarna kan vara inbäddad i andra, för studien, ointressanta avsnitt.

Alternativet till kvalitativ textanalys är kvantitativ textanalys. Kvantitativ analys bygger på data och mätbara värden.³³ Kvantitativa tekniker används främst på två sätt, dels för att skapa en förståelse utifrån data samt för att påvisa samband.³⁴

Fördelen med att använda kvalitativ textanalys, framför den kvantitativa är att det som är viktigt för arbetet, som författaren vill fånga in, ej går att finna i numeriska värden.³⁵ Då en planeringsmodell är dynamisk och komplex är det svårt att ta fram mätbara numeriska värden, således väger den kvalitativa textanalysen över till sin fördel. Modellerna är mer

³¹ Esaiasson. 2010. sid. 42

³² Höst, Martin m.fl. *Att genomföra examensarbete*. Studentlitteratur. Lund. 2006. sid. 114ff

³³ Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken*. Studentlitteratur. Lund. 2009. sid. 328f

³⁴ Höst. 2006. sid. 110

³⁵ Esaiasson. 2010. sid. 237

beroende av en förståelse som sedan kan analyseras. Författaren skapar förståelsen genom att bearbeta omfattande litteratur.

2.3 Material och källkritik

Materialet som används i undersökningen och som nyttjas för att bygga detta arbete har sin uppkomst från flera olika ställen. Ett kritiskt förhållningssätt till källorna är viktigt redan tidigt i arbetsprocessen för att kunna granska källorna noggrant. Som hjälp på vägen finns det olika kriterier att förhålla sig till.³⁶

De källor som behandlas i arbetet är främst tryckta källor som respektive försvarsmakt har producerat. Källorna som används är av den senaste uppdateringen i syfte att få med den senaste forskningen och utvecklingen inom området. Delar av materialet går att få tag på som PDF-filer via Internet, exempelvis Natos *Allied Joint Doctrine*³⁷. Författaren har även varit i kontakt med respektive försvarsmakt för att få tillgång till material som ej är publicerad digitalt, exempel på det är *Stabshåndbok för Hæren - Plan- og beslutningsprocessen*³⁸.

En fråga som ställs är om litteratur från olika försvarsmakter har en viss tendens till att vinkla sin egen verksamhet på det sätt de önskar framstå, och inte hur de verkligen är. Då det i detta arbete handlar om doktriner och manualer som nyttjas inom respektive försvarsmakt anser författaren att de har en hög grad av trovärdighet och liten risk för tendens då det inte handlar om framställningar av respektive försvarsmakt

I teoriavsnittet används material som är publicerade från två forskare inom området krigsvetenskap. Dessa forskare, Codner³⁹ och Sjöblom⁴⁰, har granskats av respektive institution innan publicering av materialet. Codners teorier förekommer i Sjöbloms publicering samt i andra uppsatser inom området interoperabilitet, detta tyder på att Codner är en erkänd forskare som andra forskare blivit influerad av. Det material som används är en förstahandskälla, då ingen annan har bearbetat eller publicerat dessa teorier, utan de kommer direkt från källan.

³⁶ Dessa kriterier är: äkthetskriteriet, tendenskriteriet, beroendekriteriet, närhetskriteriet och kontextkriteriet. Dessa kan man läsa mer om i: Hallenberg, Jan m.fl. *Om konsten att tänka, granska och skriva på ett vetenskapligt sätt- En introduktion i metodlära*. 2008

³⁷ Nato. *Allied Joint Doctrine* AJP-01(D). 2010

³⁸ Försvarsstaben. *Stabshåndbok för Hæren - Plan- og beslutningsprocessen*. 2010

³⁹ Codner. Michael, *Hanging Together. Military Interoperability in an Era of Technological Innovation*. The Royal United Services Institute for Defence Studies. Whitehall Paper 56. Great Britain. Austin & Sons Ltd. 2003

⁴⁰ Sjöblom, Ingvar. *Interoperabilitet i multinationella operationer*. Försvarshögskolan. 2005

2.4 Validitet och reliabilitet

Validitet är ett begrepp för huruvida mätinstrumentet mäter det som verkligen ska mätas.⁴¹ Hur mäts då interoperabiliteten mellan två planeringsmodeller? Syftet med arbetet är inte att skapa ett numeriskt värde som kan påvisa en viss grad av interoperabilitet. Undersökningen har tagit stöd av en teori som sedan har operationaliserats i syfte att precisera vad som ska undersökas. Preciseringsen bringar en tydlig bild över vad som ska undersökas och jämföras.

Reliabilitet är ett begrepp om tillförlitligheten i mätningen. Kan en annan forskare utföra samma undersökning med samma mätinstrument och få samma resultat, är reliabiliteten god.⁴² Operationaliseringen av teorin är en bedömning författaren har gjort. Används samma operationalisering torde det få liknande resultat i analysen. Dock kan tolkningar avseende begreppen ske på andra sätt med utgångspunkt från grundteorin, således kan en analys få ett annat utfall.

Delar av materialet är skrivet på norska där författaren till detta arbete själv har översatt dess betydelse till svenska. För att försäkra att en korrekt översättning skett har ordböcker använts, samt att materialet har bearbetats noga och i flera omgångar för att upptäcka tydningar som är felaktiga.

Författaren har erhållit tidigare kunskap och förståelse för den svenska modellen PUT. Med anledning av detta är modellbeskrivningen noga utarbetad utifrån skriftliga källor där egen kunskap har fått stå tillbaka.

⁴¹ Validitet. <http://www.ne.se/lang/validitet/338295>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-05-24.

⁴² Ejvegård. 2003. sid. 70

3. Teori

3.1 Introduktion

Undersökningens teoretiska ramverk utgår främst från Michael Codner som 2003 arbetade som ställföreträdande chef vid Royal United Services Institute for Defence Studies.⁴³

Codner har skapat en modell och ett ramverk kring interoperabilitet i en militär kontext som utgår från fyra olika dimensioner. Syftet med modellen är att placera begreppet interoperabilitet i en kontext i syfte att kunna jämföra olika länders totala interoperabilitetsförmåga.

Ingvar Sjöblom menar att Codner inte helt bottnar i begreppet interoperabilitet. Resonemanget om att uppnå effekt i multinationella operationer uteblir. Sjöblom använder sig av begreppen krigsföringsförmåga, samordning, samverkan, krigsföringsnivåer och konfliktnivåer i sitt resonemang om interoperabilitet och effektivitet.⁴⁴ Detta renderar i en ny definition av interoperabilitet som enligt Sjöblom ger en bättre helhetsbild och anpassning till den svenska försvarsmakten.

”Interoperabilitet är en relation mellan två eller flera parter, vilken utgår ifrån att skapa högsta effektivitet gentemot ställda operationsmål och som beaktar alla delar av krigsföringsförmågan.”⁴⁵

Sjöbloms svenska utveckling av interoperabilitet är intressant och den mest noggrant utarbetade tolkningen av interoperabilitet, sett ur ett svenskt perspektiv. Författaren avser att använda Sjöbloms översättningar av Codners modell och till vissa delar även använda hans synsätt på de olika dimensionerna i syfte att skapa en förankring mellan de olika språken.

Sjöblom nyttjar sig av begreppet effektivitet i sin diskussion kring interoperabilitet. En undersökning med hänsyn till effektivitet bidrar inte till att svara på det inledande problemet avseende interoperabilitet i en taktisk stab och dess planeringsmodeller. Codners teori är inte heller optimal utan behöver anpassas och operationaliseras.

⁴³ Codner. 2003. sid. 4

⁴⁴ Sjöblom. 2005. sid. 47ff

⁴⁵ Ibid. sid. 53

3.2 Interoperabilitet

Michael Codners beskrivning om interoperabilitet är ett av de ledande verken som finns att tillgå inom området. Codner tar utgångspunkt i Natos definition av interoperabilitet:

“The ability of systems, units or forces to provide services to and accept services from other systems, units or forces and use these services so exchanged to enable them to operate effectively together.”⁴⁶

Definitionen lämnar en del frågor då interoperabilitet är ett brett begrepp som går att applicera på flera olika sätt. Det behövs en vidare analys av begreppet då ”systems” och ”services” kan få begreppet att bli teknikfokuserad och påvisar inte att det finns kulturella och doktrinära aspekter att ta hänsyn till vid interoperabilitet.⁴⁷

Codners beskrivning och modell skapar ett ramverk för diskussion av interoperabilitet i den militära kontexten. Ramverket har ett tillräckligt stort tillämpningsområde för att täcka in militära delar men även civila delar, som har ett nära samarbete med militär verksamhet. Fokus ligger på multinationell interoperabilitet, även om analysen går att använda i nationell interoperabilitet.⁴⁸

3.3 Dimensioner för multinationell interoperabilitet

Interoperabilitet i ett operativt sammanhang visar på att det är ett flerdimensionellt begrepp. Det finns flera olika sorters interoperabilitet som Codner har fördelat in i olika kategorier. Figur 1, med Sjöbloms översättning, åskådliggör Codners syn på de olika dimensionerna för multinationell interoperabilitet.⁴⁹ Codner menar att när jämförelsen mellan två högkvarter, styrkor, formationer eller enheter genomförs, måste hänsyn tas till samtliga dimensioner i modellen för att få benämna dessa interoperabla.⁵⁰ Vidare påstår Codner att det inte spelar någon roll om två nationer uppnår interoperabilitet om nationerna ändå använder sina stridskrafter på helt skilda sätt.⁵¹

⁴⁶ Codner. 2003. sid. 5

⁴⁷ Ibid. sid. 29

⁴⁸ Ibid. sid. 6

⁴⁹ Sjöblom. 2005. sid. 43

⁵⁰ Codner. 2003. sid. 30f

⁵¹ Sjöblom. 2005. sid. 53

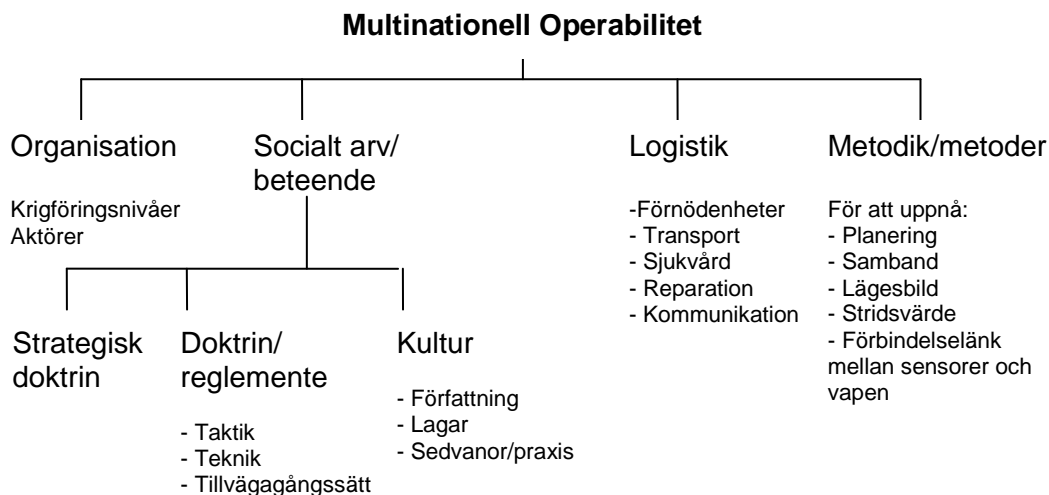

Fig. 1. Dimensionerna för multinationell interoperabilitet⁵²

Fig.1 visar att begreppet har ett brett användningsområde och en bred betydelse. Begreppet interoperabilitet beskriver allt ifrån standardiseringar av drivmedel och ammunition upp till förmågan att verka multinationellt avseende kultur och strategi.

Det finns inget tydligt gränssnitt mellan de olika kategorierna i modellen. Codner menar att de överlappar och är beroende av varandra. Exempelvis kommer en nations strategiska mål spegla olika kulturella värderingar som sedan ligger till grund för vad doktriner förmedlar. Budskapet som Codner ger är att interoperabilitet måste studeras som ett helhetsperspektiv då de olika dimensionerna integreras med varandra.⁵³

3.3.1 Organisation

En militär organisation kan beskrivas på flera olika sätt och kan vara organiserade på lika många till. Specifik verksamhet kan skapa tillfälliga organisatoriska sammansättningar för att möta de krav som ställs. Krigföringsnivåerna⁵⁴ är ett bra verktyg att använda för att diskutera militär organisation. Hänsyn måste ändå tas till att nivåerna i sig är diffusa och det är nödvändigt att definiera dessa innan en användbar diskussion kan föras.⁵⁵ Codner härleder tre principer som styr interoperabilitet på de olika krigföringsnivåerna.

1. Ju lägre krigföringsnivå desto svårare blir det att uppnå interoperabilitet. Det är lättare att integrera en central ledning än att lyckas med en full integrering på de taktiska enheterna.

⁵² Sjöblom. 2005. sid. 43

⁵³ Codner. 2003. sid. 29ff

⁵⁴ I de svenska doktrinerna: strategisk-, operativ- och taktisknivå

⁵⁵ Codner. 2003. sid. 35

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

2. Strid ställer höga krav på interoperabilitet. Ökad sannolikhet till strid och dess intensitet leder till högre krav på interoperabilitet.
3. Krigföringsnivåerna kommer sakta men säkert att suddas ut. Detta dels på grund av moderniseringen av teknologiska system som gör information mer lättillgänglig, men även på att operationerna som genomförs i nya komplexa miljöer har en direkt påverkan på de politiska målen.⁵⁶

3.3.2 Beteende

Codner definierar i sin studie den beteendemässiga interoperabiliteten som en dimension av mänskligt handlande. Dessa handlingar styrs på ena sidan av policys, doktriner och strategiska mål och på den andra av kultur och religion. Codner menar att två grupper har en hög grad av beteendemässig interoperabilitet om de reagerar och agerar likadant i en specifik militär situation.⁵⁷

Interoperabilitet i doktriner ordnas in under den beteendemässiga dimensionen. Begreppet TTP, Tactics, Techniques and Procedures ingår i begreppet doktrin.⁵⁸ Dessa uttryck används som riktlinjer i utvecklandet av standardiseringar, där Nato har en viktig roll.⁵⁹ TTP översätts till Taktik, Teknik och Tillvägagångssätt.⁶⁰ Interoperabilitet i doktrinkategorin uppnås genom att använda TTP som riktlinje.

3.3.3 Logistik

Interoperabilitet i dimensionen logistik syftar till förmågan att ta emot och erhålla hjälp med förnödenheter så som ammunition, drivmedel och livsmedel. Sjukvård och teknisktjänst ingår i begreppet logistik och sorteras under denna dimension. Standardiseringar av system och metoder bidrar till en ökad interoperabilitet.

3.3.4 Metodik/metoder

I likhet med organisationen är det olika svårt att uppnå interoperabilitet i relation till krigföringsnivåerna. På en hög nivå är det generellt lättare och på en lägre nivå är det svårare att uppnå interoperabilitet.⁶¹

Svårigheten med interoperabilitet i denna dimension är att integrera gamla system med nya. Det kan finnas begränsningar i möjligheten att modifiera nyare system med äldre och vice versa. Den ekonomiska aspekten spelar in, då det inte är försvarbart att utveckla nya

⁵⁶ Codner. 2003. sid. 38f

⁵⁷ Ibid. sid. 51

⁵⁸ Se fig.1 för åskådliggöring

⁵⁹ Codner. 2003. sid. 65f

⁶⁰ Sjöblom. 2005. sid. 43 (modellen)

⁶¹ Codner. 2003. sid. 73

system innan de gamla har avvecklats enbart i syfte att bli interoperabla med andra system.⁶² Nato har definierat sex nivåer av metoder/metodik för interoperabilitet:

1. utbyte av dokument
2. utbyte av samverkansofficer
3. utbyte av utrustning
4. utbyte av elektroniska meddelanden
5. omedelbar, kontrollerad tillgång
6. omedelbar – utan begränsningar⁶³

Med dessa åtgärder uppnås olika grader av interoperabilitet. Nato och dess allierade torde uppnå nivå fyra och natomedlemsländer nivå fem.⁶⁴

3.4 Operationalisering av Codners modell

3.4.1 Introduktion

Codner understryker vikten av att se modellen som en helhet i en kontext och menar på att det inte går att studera varje dimension var för sig, då dessa är beroende av varandra i ett komplext mönster.

Då Codners modell syftar till att jämföra den totala interoperabilitetsförmågan mellan två länder är inte modellen i sin helhet applicerbar på planeringsmodellerna. Författaren anser att enbart vissa dimensioner är tillämpningsbara på planeringsmodellerna och då undersökningen inte syftar till att jämföra den totala interoperabiliteten hos Sverige och Norge, behöver inte varje dimension vara representerad. De dimensioner som har en koppling till undersökningens problemformulering och frågeställning kommer att brytas ned och operationaliseras för att skapa ett tydligt ramverk inför analysen av empirin.

3.4.2 Operationalisering

Organisation

Inom organisationsdimensionen ska den optimala strukturen och organisationen, enligt modellbeskrivningen, beskrivas och studeras för att nå ett så effektivt arbete som möjligt samt se på hur modellerna bäst ska tillämpas organisationsmässigt. Användbarheten av planeringsmodellerna i olika förbandsnivåer kommer även att beskrivas inom denna dimension.

⁶² Codner. 2003. sid. 73

⁶³ Ibid. sid. 73

⁶⁴ Ibid. sid. 74

Socialt arv/beteende

I denna dimension kommer tillvägagångssättet som används under planering att studeras och beskrivas. I detta ingår vilken struktur modellen har, vad varje steg innehåller och vad som ska planeras och genomföras i varje steg. Detta genomförs i syfte att påvisa likheter och skillnader i planeringsmodellerna som kan vara avgörande för interoperabiliteten.

Metodik/metoder

Avgränsningarna till examensarbetet beskriver bland annat att inte titta på de tekniska system som bidrar till en effektiv planering. Således kommer ingen jämförelse mellan tekniska system genomföras.

Sjöbloms översättning på Codners modell påvisar att metoder/metodik även inkluderar planering. En direkt tydning från modellen uttrycker metodik/metoder för att uppnå planering.

I dimensionen metodik/metoder kommer den bakomliggande planeringsmetodiken att studeras. Med planeringsmetodik menas på vilket sätt modellen är uppbyggd för att skapa så bra förutsättningar som möjligt för att stimulera individerna till att tänka fritt och komma med kreativa lösningar.

Nedan i fig.2. visas en åskådliggjord bild på vilka dimensioner som avses i det teoretiska ramverket samt vad som ska studeras i respektive dimension.

<u>Dimension</u>	<u>Variabler</u>
Organisation	Tillämpning av planeringsmodell på olika förbandsnivåer Optimal organisation för effektiv planering
Socialt arv/beteende	Tillvägagångssättet <ul style="list-style-type: none"> - struktur - innehåll - genomförande i respektive steg/moment
Logistik	
Metodik/metoder	Planeringsmetodiken i uppbyggnaden av planeringsmodell

Fig. 2. Operationalisering av Codners teori

4. Empiri och analys

Den empiriska undersökningen kommer att utgå från Codners teori om interoperabilitet och den operationalisering som genomfördes i tidigare kapitel. I empirin kommer den svenska och den norska planeringsmodellen presenteras för att avslutningsvis analyseras och jämföras.

4.1 Svenska planeringsmodellen, PUT

PUT-modellen är en modell som snabbt leder fram till en godtagbar lösning som kan hantera den dynamiska händelseutvecklingen. En åskådliggjord översiktsskild av PUT-modellen presenteras i bilaga 1.

4.1.1 Metodik

PUT-modellen är anpassad och utvecklad för att vara användbar på slagfältet där faktorerna tidspress, osäkerhet, stress och dynamik är framträdande.

Ett dynamiskt beslutfattande innebär att beslut som tas är beroende av varandra. Nya beslut tas beroende på vad som tidigare har beslutats samt uppkomna lägesförändringar i omgivningen. Beslutsprocessen ska även ta hänsyn till vilken påverkan det kan få på ett kommande beslut. Dynamisk beslutfattning kräver omfattande planering för att identifiera och förbereda sig för beslutstillfällen. Analys samt uppföljning är viktiga delar i planeringsarbetet.⁶⁵ PUT-modellen är en modell som kan hantera den dynamiska händelseutvecklingen och förutsättningarna finns för att snabbt komma fram till en godtagbar lösning.

”Vid dynamisk beslutfattning är planering, genomförande, och uppföljning inte längre distinkta faser. Metoden ger förutsättningar att påbörja genomförande innan planeringen är färdig medan den förberedda uppföljningen pågår över hela tiden.”⁶⁶

Forskning visar på att människan har kapacitet att tolka komplexa händelser omedvetet och ta användning av dessa tolkningar utan att individen själv riktigt förstår. Detta har tagits i beaktande i framtagandet av PUT, som ger utrymme för staben att använda sig av intuition i beslutsprocessen. Modellen medger loopar och hopp mellan olika steg för att ta hänsyn till det intuitiva inslaget i en bedömningsprocess.⁶⁷

Innehållet i modellen är till för att hjälpa beslutfattaren. Processerna och direktiven som ges i modellen syftar till att hålla ett öppet sinne i planeringen för att generera alternativa

⁶⁵ Försvarsmakten. *Metodhandbok ledning bataljon*. 2007. sid. 55

⁶⁶ Ibid. sid. 23

⁶⁷ Thunholm, Peter. ”Ett steg mot en föreskrivande modell för militärt taktiskt beslutfattande”. 2000. sid. 7

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

handlingsmöjligheter och inte låsa sig för fort. Modellen stimulerar beslutsfattaren att göra egna reflektioner kring tidigare erfarenheter för att sedan ta vara på dessa i planeringsarbetet.⁶⁸

Tillvägagångssättet i planeringen kan te sig olika beroende på de individuella erfarenheterna och hur läget ser ut. Modellen medger att vissa steg kan utgå eller att planeringen börjar med ett senare steg, för att det i situationen är viktigast. Risken med detta är att väsentliga fakta inför ett beslut inte tas hänsyn till och försvinner. Detta kan undvikas genom att använda modellens olika moment som en checklista för att kontrollera sig själv, innan beslutet sätts i verk.⁶⁹

Då PUT-modellen ställer stora krav på kreativitet och andra omedvetna processer ställs inga krav på att dokumentationen ska vara spårbar. Tyngden läggs på att komma fram till en plan och inte härleda denna till tankeprocessen som föranledde till planens utförande. Självfallet ska planen motiveras och vara försvarbar när den väl är framtagen.⁷⁰

4.1.2 Modellbeskrivning

Modellen finns beskrivet i flera olika alster. Dessa alster är i stora delar identiska i sina beskrivningar. Författaren har studerat samtliga verk och om det föreligger olikheter, eller en mer djupgående förklaring kommer författaren att göra en bedömning av vilken beskrivning som kommer presenteras för att åskådliggöra modellen på bästa sätt. I övrigt kommer metodbeskrivningen från *metodhandbok ledning bataljon 2007*⁷¹ att användas, då den beskrivningen är mera utförlig och tar med fler parametrar än de andra modellbeskrivningarna.

Innan planeringen påbörjas genomförs förberedelser för att underlätta planeringsarbetet. Nödvändiga hjälpmedel plockas fram för att vara tillgängliga för staben. Chefen upprättar en stabsarbetsplan som visar på hur tiden ska disponeras i planeringsarbetet. Oleat och matriser upprättas för att möjliggöra grafiska presentationer.⁷²

Planeringsprocessen är indelad i tre steg som i sin tur innehåller olika moment. Totalt åtta moment ingår i hela planeringsprocessen. Varje steg svarar på en fråga som är direkt kopplad till lösandet av uppdraget. Steg ett syftar till att svara på frågan ”vad *måste* uppnås för att lösa uppdraget?”, och här ingår moment ett. Steg två innehåller moment två till fyra

⁶⁸ Thunholm. 2000. sid. 7

⁶⁹ Thunholm. 2006. bilaga 1 sid. 4

⁷⁰ Försvarsmakten, 2007. sid. 57

⁷¹ Försvarsmakten. *Metodhandbok ledning bataljon*. 2007

⁷² Försvarsmakten. 2007. sid. 60f

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

och svarar på frågan ”hur *kan* uppdraget lösas?”, och steg tre svarar på ”Hur *ska* detta uppdrag lösas?”. Resterande moment fem till åtta insorteras under detta steg.⁷³

Förstå uppdraget

Planeringen börjar med att identifiera vad som måste utföras. Detta kräver en grundlig analys av högre chefs uppdrag. Det är viktigt att planeringsgruppen förstår sitt uppdrag, då det är grunden för det fortsatta arbetet. Att förstå högre chefs vilja är inte alltid enkelt på grund av att tolkningen påverkas av tidigare erfarenheter och kunskaper samt hur den aktuella situationen ser ut.⁷⁴

Ett nytt uppdrag kan komma in i flera olika former beroende på vad högre chef följer för processer och standarder.⁷⁵ Planeringsprocessen börjar med att identifiera vilka tidsförhållanden som finns att förhålla sig till, exempelvis när uppdraget ska vara löst eller när en beredduppgift kan bli aktuell. Därefter studeras högre chefs målbild, genomförandeidé samt vilken tilldelad uppgift förbandet har fått.⁷⁶ Utifrån högre chefs målbild ska en egen preliminär målbild skapas. Denna utformas grafiskt med en eventuell kompletterande text som ska visa vad förbandet måste uppnå för att den tilldelade uppgiften ska vara löst.⁷⁷ För att inte hindra sin kreativitet bör planeringen ske i form av vilka grundläggande förmågor⁷⁸ förbandet ska ha uppnått i sitt slutläge och vad motståndaren inte får ha åstadkommit. Undvik att planera för vilka enheter som ska lösa vad, det kommer senare i planeringsprocessen.⁷⁹

Så tidigt som möjligt i planeringsprocessen skapas en förteckning över slutsatser som kan ha påverkan på det fortsatta planeringsarbetet. Förteckningen delas in i fem olika underrubriker:

1. Slutsatser avseende begränsningar i förbandschefens handlingsfrihet till att lösa uppgiften.
2. Slutsatser avseende väsentliga osäkerheter/informationsbehov
3. Samverkansbehov
4. Behov av omedelbara åtgärder
5. Slutsatser avseende generella och specifika framgångsfaktorer⁸⁰

⁷³ Thunholm. 2006. bilaga 1 sid. 5

⁷⁴ Försvarsmakten. *Handbok Brigadstab – Förhandsutgåva 2*. 2009. bilaga 4 sid. 4

⁷⁵ Försvarsmakten. 2009. bilaga 4 sid. 5

⁷⁶ Försvarsmakten. 2007. sid. 66

⁷⁷ *Ibid.* sid. 66

⁷⁸ Grundläggande förmågor: verkan, skydd, rörelse, und/info, ledning, uthållighet

⁷⁹ Thunholm. 2006. bilaga 1 sid. 7

⁸⁰ Försvarsmakten. 2007. sid. 66f

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

Uppfatta situationen

Moment två syftar till att skapa en god förståelse för helheten av lägesbilden. Skulle läget redan vara välkänt används moment två som en checklista och uppdaterar de delar som är nödvändiga.⁸¹

Civilläget

Civila i operationsområdet är av vikt att kartlägga då de medför begränsningar i genomförandet. Skapa en överblick grafiskt, på en planeringskarta, över de områden och punkter som bör undvikas med hänsyn till civilläget och folkrättsliga bestämmelser. Övriga begränsningar som påverkas av civilläget i området ska även dokumenteras.⁸²

Vårt läge och stridsvärde

Det är av betydelse att få en uppfattning av våra egna förbands positioner och deras kapacitet till att lösa en uppgift. Underlaget ligger till grund för att bestämma vilken enhet som ska göra vad och när. Presentationen sker visuellt var våra egna resurser finns att tillgå, vilka de är och när dessa enheter finns att tillgå. Dokumentera de begränsningar och möjligheter som finns, bedöm även stridsvärdet på förbandet.⁸³

Motståndarens och tredje parts läge och stridsvärde

Motståndarens och en eventuell tredjepart kartläggs för att få en visuell uppfattning över deras kapacitet. Identifiera och fastställ motståndarens samt tredje parts organisation, vilka deras nuvarande och tillkommande resurser är till tid och rum. Gör bedömningar i begränsningar och handlingsmöjligheter.⁸⁴

Terräng, väder och sikt

Värderingen av terrängen syftar till att skapa en bild över området, för att skapa ett underlag inför ett senare beslut. Terrängen värderas utifrån relevanta avseenden som bärighet, sikt, framryckningsvägar och eventuella hinder. Bedömandet ska även innehålla vilka områden som identifieras som nyckelterräng kopplat till uppgiften.⁸⁵

Terrängvärderingen kommer sedan ligga till grund för utformandet av stridsledningsoleat⁸⁶.

⁸¹ Försvarsmakten. 2007. sid. 68

⁸² Ibid. sid. 68

⁸³ Ibid. sid. 68

⁸⁴ Ibid. sid. 71

⁸⁵ Ibid. sid. 69f

⁸⁶ Stridsledningsoleat är en grafisk bild som visar gränser mellan förband samt linjer och punkter för att möjliggöra samordning mellan förband. Denna form av ledning används för att inte röja sin position för motståndaren i händelse av att denne lyssnar av radionätet.

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

Styrkejämförelser

Med hjälp av att kartlägga motståndarens och våra egna resurser, utifrån tid och rum, kan en identifikation av omslagpunkter i styrkeförhållanden ske. Detta för att få ett perspektiv kopplat till tiden och när de gynnsamma och ogynnsamma förhållandena uppstår.⁸⁷

Motståndarens handlingsmöjligheter

Mot bakgrund av motståndarens resurser och kapacitet genomförs ett bedömande hur motståndaren troligtvis kommer att agera mot vår förmåga att uppnå målbilden. Ta fram troliga handlingsmöjligheter för motståndaren, lämpligen flera. Det farligaste handlingsalternativet för att äventyra vår egen verksamhet ska tas fram och presenteras.⁸⁸

Generera egna handlingsalternativ

Med hänsyn till det som producerats i moment ett och två ska de egna handlingsmöjligheterna identifieras och värderas. Här är det kreativiteten som sätter gränserna för att få fram genomförbara idéer. Idéerna ska beskriva vägen till att nå målbilden. Beskrivningen av genomförandet skissas ner grafiskt. Planens utformning och presentation kan variera mellan pilar, styrkor, tider och effekter som ska uppnås. Viktigt är dock att inte tappa helhetssynen.⁸⁹

Definiera framgångsfaktorer

Syftet med detta moment är att uppnå en enhetlig och sammanfattande förståelse för situationen som utgångspunkt vid framtagningen av framgångsfaktorer som sedan ska ligga till grund för att skapa en plan för hur striden ska föras.⁹⁰

Generella och specifika framgångsfaktorer skiljs åt, där de generella är övergripande för hela uppdraget. Specifika framgångsfaktorer kan ses som delsteg för att nå slutmålet. Framgångsfaktorn beskriver en handling som bör ingå som en del av det slutliga handlingsalternativet.⁹¹

Utveckla en plan

Baserat på framgångsfaktorer och målbildsoleat konstrueras en plan för hur tilldelat uppdrag ska genomföras. Planen ska beskrivas med en hög detaljeringsgrad för att bedöma om nertecknade framgångsfaktorer finns med.⁹² Osäkerheter och kvarstående frågetecken i situationsförståelsen kommer att finnas kvar. Hantera dessa genom att bygga in det i

⁸⁷ Försvarsmakten. 2007. sid. 73

⁸⁸ Ibid. sid. 72

⁸⁹ Thunholm. 2006. bilaga 1 sid. 12

⁹⁰ Försvarsmakten. 2007. sid. 74

⁹¹ Thunholm. 2006. bilaga 1 sid. 13

⁹² Försvarsmakten. 2007. sid. 75

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

planen, exempelvis med reserver och omfall.⁹³ Ett exempel på arbetsmetod för att få fram den geniala planen kan se ut:

1. Se på målbilden och tänkt dig bakåt, vilka steg måste uppfyllas på vägen?
2. Se till att de listade framgångsfaktorerna finns med
3. Lägg på dina taktiska kunskaper
4. Förlägg planen i lämplig terräng
5. Fundera på vilka resurser/förmågor som ska användas, och när
6. Sammanfatta alla skeden och skapa en genomförandeidé⁹⁴

Spela på planen

Planen ska testas och utvärderas och kan vid behov justeras för att ta hänsyn till uppkomna faktorer. Strävan är att minst spela igenom det scenario där motståndaren agerar enligt sin för oss farligaste handlingsmöjlighet.⁹⁵

Besluta

Det formella beslutet fattas om att planen ska ligga till grund för lösandet av uppdraget. Beslut fattas även om att igångsätta planens första steg.⁹⁶

Ta fram order

Den fortsatta planeringen delas härmed in i olika delar. Dels ska order på planens första steg utarbetas och ges. Detta åstadkoms utefter färdiga matriser som gäller för operationen. Den andra delen påbörjar arbetet med att förutse, förbereda och därmed förkorta beslutscykeln i det kommande händelseförloppet.⁹⁷

4.1.3 Organisation

Den fullständiga PUT-modellen lämpar sig, i första hand, på bataljons- och brigadsnivå när förbandet har fått ett nytt uppdrag av högre chef och tidsförhållandena är knappa, alltså när resultatet av planeringen snabbt måste omvandlas till handling i verkligheten.⁹⁸

Planering är en typisk chefsaktivitet och leds lämpligen av förbandschefen eller den chef som ska leda uppdraget. Chefen kan inte genomföra planeringen själv utan har till sin hjälp en planeringsgrupp som innehar kompetens för de viktigaste funktionerna på förbandet. Stora delar av planeringen genomförs i grupp, ledd av chefen. Det är chefens behov som styr vilket stöd och arbetssätt denne avser att använda. Under steg två, förstå situationen, behövs det i regel tas in expertkunskaper på respektive område för att få en fullgod lägesbild.

⁹³ Thunholm. 2006. bilaga 1 sid. 14

⁹⁴ Försvarsmakten. 2007. sid. 75

⁹⁵ Ibid. sid. 76

⁹⁶ Ibid. sid. 76

⁹⁷ Ibid. sid. 77

⁹⁸ Thunholm. 2006. bilaga 1 sid. 4

4.2 Norska planeringsmodellen, PBP

En sammanfattat beskrivning av modellen går att finna i bilaga 2.

4.2.1 Metodik

PBP har samma metodiska uppbyggnad, på taktisk nivå, som liknande processer har hos de allierade.⁹⁹ De allierade skriver om en metodik som refereras till ”design”¹⁰⁰.

Design är en metod för att tillämpa kritiskt och kreativt tänkande för att förstå, visualisera, och beskriva komplexa, ostrukturerade problem och utveckla strategier för att lösa dem. Kritiskt tänkande fångar det reflekterande och det fortlöpande lärandet som är viktigt vid design. Kreativt tänkande innebär att tänka i nya, innovativa banor med nyttjandet av fantasi, insikt och nya idéer. Design förekommer i hela processen, före och under detaljplaneringen, vid utarbetande av planen samt under genomförandet.¹⁰¹

Planering består av två separata, men närbesläktade komponenter, en konceptuell komponent och en detaljerad komponent. Den konceptuella delen representeras av kognitiv tillämpning av design. Den detaljerade delen bearbetar breda begrepp till en komplett och praktisk plan. Under planering överlappar dessa komponenter med varandra, utan att det finns en tydlig gräns emellan.¹⁰² Målet med att använda sig av design metodiken är att få en förståelse för ostrukturerade problem, förutse förändringar, skapa möjligheter samt känna igen och hantera olika samband.¹⁰³

Metoden för planeringen är omfattande och har hög detaljeringsgrad. Den är emellertid flexibel, och det är inte meningen att metoden ska följas slaviskt. Det blir ofta aktuellt att anpassa processen då planering sker med tidspress eller i miljöer som kräver speciell värdering. En medvetenhet om komplexiteten för militär verksamhet krävs för att ta beslut på vilket sätt modellen ska förkortas eller tillpassas på ett optimalt sätt. Ta i beaktande att genvägar i regel genererar mindre bra lösningar.¹⁰⁴

En del i förutsättningen för effektiv och snabb planering är att nyttja kompetens och ta till vara på tidigare erfarenheter. Kontinuerlig träning på planläggning bidrar till att modellen är känd och ingen extra tid läggs på modellförståelse utan kan koncentreras till planering.¹⁰⁵

⁹⁹ Forsvarsstaben. *Stabshåndbok för Hæren - Plan- og beslutningsprosessen*. 2010. sid. 3

¹⁰⁰ Design är den engelska benämningen och översätts till densamma på svenska.

¹⁰¹ Department of the Army. *field manual 5-0 (FM5-0) the operations process*. 2010. Washington DC. sid. 3-1

¹⁰² Ibid. sid. 3-1

¹⁰³ Ibid. sid. 3-2

¹⁰⁴ Forsvarsstaben. 2010. sid. 12

¹⁰⁵ Forsvarsstaben. 2010. sid. 12

Många stabsprocesser genomförs intuitivt och med liten tonvikt på spårbarhet, vilket försvårar kvalitet och bra respons om lösningarna måste justeras, förklaras eller kontrolleras. PBP värdesätter anteckningar och skriftlig spårbarhet för att undvika missförstånd och underbygga de friktioner som kan uppstå.¹⁰⁶

4.2.2 Modellbeskrivning

Underrättelsevärdering¹⁰⁷

Underrättelsevärderingen genomförs och används på samtliga nivåer och i alla former av operationer vilket bidrar till att öka situationsförståelsen, stötta PBP och att leda metodisk målbekämpning.¹⁰⁸ Underrättelsevärderingen identifierar fakta och förutsättningar om motståndaren och omgivningen som sedan används i utformning av både egen och motståndarens handlingsmöjligheter. Presentationen av informationen sker oftast i form av grafiska bilder med kompletterande text.¹⁰⁹

Underrättelsevärdering av stridsfältet är en fyra stegs process som utförs kontinuerligt. Ny information som identifierats, analyseras och integreras i situationsförståelsen. De fyra stegen är:

1. Definiera operationsområdet
2. Beskriva operationsområdets inverkan
3. Beskriva motståndaren och andra aktörer
4. Utveckla motståndarens handlingsmöjligheter.¹¹⁰

Integrationen av underrättelsevärdering i PBP är en kontinuerlig process där upplysningar och analyser integreras i PBP genom informationsöverspridning mellan sektionerna. Vissa delar av integrationen är mer formella och finns med som moment i PBP-modellen.¹¹¹

Inledande situationsanalys

Innan planeringen påbörjas genomförs det förberedelser och etablering av arbetsverktyg. PBP- beslutslogg, tidslinjal och en förteckning för chefens informationsbehov skapas tidigt och följer med i processen till verkställandet av operationen. Staben förses även med olika dokument för att underlätta planeringsarbetet, detta kan vara tidigare bedömningar av personal- och materielstatus, reglementen men även kartunderlag och högre chefs order. Starten för själva planeringen initieras av att ett nytt uppdrag kommer in. Det kan handla om förändrad lägesbild, nya uppgifter eller att en helt ny operation ska planeras.¹¹²

¹⁰⁶ Forsvarsstaben. 2010. sid. 26

¹⁰⁷ Egen översättning från norska: *etterretningsvurdering*, och engelska: *intelligence preparation of the battlefield*.

¹⁰⁸ Forsvarsstaben. 2010. sid. 99

¹⁰⁹ Ibid. sid. 100

¹¹⁰ Ibid. sid. 101

¹¹¹ Ibid. sid. 123

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

Chefen och några utvalda stabsmedlemmar genomför en inledande analys inför ett uppstartsmöte. I den inledande analysen upprättas tidslinjalen där tid för planläggning och hållpunkter fastställs. Chefen bestämmer på vilket sätt planeringen ska genomföras och samlar in underlag från underrättelsevärderingen. Det är viktigt att underrättelsesektionen ligger på framkant i sin egen planläggning, då PBP är beroende av deras uppdateringar. Chefen identifierar vilka informationsbehov som finns samt vilka omedelbara åtgärder som måste utföras.¹¹³

Uppstartsmötet genomförs av chefen som kallar in hela staben och andra specifika funktioner som kan vara till nytta för planeringsarbetet. På mötet introduceras det nya uppdraget och den nuvarande statusen på förbandet. Underrättelsesektionen har en genomgång på den inledande analysen avseende operationsområdet.¹¹⁴ Uppstartsmötet avslutas med att chefen ger riktlinjer för vidare planering, dessa antecknas ned i PBP-loggen för att hålla en översikt på hela planeringsprocessen. En förberedande order utarbetas och distribueras för att informera de underställda cheferna om den nya situationen och vilka åtgärder som omedelbart måste genomföras.¹¹⁵

Uppdragsanalys

Syftet med detta steg är att fastslå omfattningen och kärnan i uppdraget. Analysen ska generera ett svar på *vem* som ska genomföra *vad, var, när och varför*, för att nå högre chefs mål.¹¹⁶

Steg två börjar med att uppdatera alla inblandade på resultaten från underrättelsevärderingen kopplat till motståndaren samt operationsområdets påverkan. Detta ligger som grund för resten av stabens arbete genom en visualisering av operationsområdet, vilka förhållanden som påverkar operationen samt vilka aktörer som måste tas i beaktning.¹¹⁷

Därefter påbörjas planläggningen för att förstå det egna uppdraget, vad som ska genomföras och varför.¹¹⁸ Detta utförs genom att studera högre chefs order. Analysen ska ske två ledningsnivåer upp för att på bästa sätt kunna placera in sitt egna uppdrag i en helhet.

¹¹² Forsvarsstaben. 2010. sid. 20

¹¹³ Ibid. sid. 21

¹¹⁴ Ibid. sid. 22

¹¹⁵ Ibid. sid. 22f

¹¹⁶ Ibid. sid. 25

¹¹⁷ Ibid. sid. 27-32

¹¹⁸ Ibid. sid. 26

Det egna uppdraget till förbandet analyseras för att till fullo förstå vad som ska genomföras. Analysen ska reda ut vad som ska genomföras och varför. Vart eftersom en uppgift, faktor, fakta och frågor identifieras ska dessa beskrivas och bedömas. Bedömningen ska generera i att ytterligare förstå vad som måste uppnås och under vilka förhållanden. Dessa förhållanden sätts in i sammanhanget, vad det innebär för vårt egna uppdrag. Till hjälp används dimensionerna tid, rum och styrkor. Slutsatserna dokumenteras ned för att bli ett underlag inför kommande beslut.¹¹⁹

Tid

Bedömning av tid utförs genom att diskutera olika tidsfaktorer, sett i förhållande till dimensionerna rum och styrkor. Tiden ses alltså i förhållande till terrängen i området, egna och motståndarens styrkor och vilken inverkan detta har på tiden. Slutsatserna förs ned på tidslinjal.¹²⁰

Rum

Analysen kring rum bidrar ytterligare till slutsatser av betydelse. Underrättelsesektionens tidigare bedömning är en viktig källa. På samma sätt som tidsaspekten analyseras rum i förhållande till de andra två dimensionerna. Förhållanden som bedöms är slutsatser kring terräng som gör oss sårbara samt nyckelterräng.¹²¹

Styrkor

Styrkor består i att analysera förhållandet mellan egna och motståndarens enheter som har framkommit från underrättelsesektionen. En styrkefaktor blir analyserat i förhållande till samtliga tre dimensioner. Genom en analys påvisas det om det finns brister i olika funktioner som är i behov en lösning. Det kan vara att be om fler resurser, gå runt problemet eller göra en risktagning.¹²²

När all analys är genomförd och chefen har förstått uppdraget omformuleras uppdraget för att försäkra den högre chefen att uppdraget är förstått till fullo. Beskrivningen består av vem som ska genomföra operationen, när, vad, och varför uppdraget genomförs. Dokumentet skickas tillbaka till högre chef.¹²³

Chefen, ensam, utarbetar en preliminär målbild, där syftet och kritiska punkter för en lyckad operation ska finnas med. Utifrån den preliminära målbilden påbörjas utarbetandet och visualiseringen av handlingarna som ska utföras för att nå till slutmålet. I detta ingår

¹¹⁹ Forsvarsstaben. 2010. sid. 26

¹²⁰ Ibid. sid. 34

¹²¹ Ibid. sid. 34f

¹²² Ibid. sid. 36

¹²³ Ibid. sid. 36

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

det att få fram de taktiska målsättningarna och vilka de avgörande punkterna är.¹²⁴ Utifrån den preliminära målbilden ska operationsdesignen utvecklas. Till hjälp används även tidslinjalen för att identifiera och bestämma när olika handlingar ska ske utifrån olika aktörer och aktiviteter.

Operationsdesignen är en central del i planläggningen och utgör en genomgripande och överordnad idé för operationen baserat på tidigare moment.¹²⁵ Det kan ses som ett ramverk för att organisera in nuvarande situation, avgörande punkter, målsättningar och sluttillstånd.¹²⁶ I operationsdesignen ska det framgå vilka tyngdpunkter som har identifierats.¹²⁷ Det etableras även operationslinjer som visuellt visar på vilket sätt påverkan på motståndaren ska te sig. En operationslinje kan ses som en väg från startpunkten till målbilden som tillsammans med de avgörande punkterna och de taktiska målsättningarna kommer leda till att målbilden uppfylls. Operationslinjen delas sedan i olika faser för att lättare planera varje steg för sig.¹²⁸ Det kan finnas flera operationslinjer samtidigt, exempelvis funktionsorienterande som ingenjör eller avdelningsorienterande som 1a bataljonen. Detta ska bidra till att skapa en bättre översikt, förutsägbarhet och flexibilitet för att uppnå tempo i operationen.¹²⁹

Alla militära operationer är associerade till risker och risktagning. Operationsdesignen och de olika faserna analyseras nu kopplat till risken. Riskanalysen ska generera i att identifiera eventuella onödiga risker som inte accepteras i ett genomförande. Risken ses i ett förhållande till uppdraget och de förluster som kan uppstå på personal och materiel.¹³⁰

Innan en andra varningsorder produceras, uppdateras chefens målbild om något har dykt upp i värderingen av operationsdesignen. Därefter kartläggs de kvarvarande informationsbehoven samt att en värdering om resurserna är tillräckliga för uppdragets omfattning. Slutligen förmedlar chefen sin förståelse av uppdraget till den högre chefen i syfte att skapa en förankring för utvecklingen av den egna planen.¹³¹

Utveckling av handlingsmöjligheter och koncept

Staben samlas för att ha en uppdatering av statusen på planeringsunderlaget. Därefter presenteras motståndarens målsättningar och vad de kan tänkas genomföra för verksamhet enligt underrättelsevärderingen.¹³²

¹²⁴ Forsvarsstaben. 2010. sid. 37

¹²⁵ Forsvarsstaben. *Forsvarets doktrine för landoperasjoner*. 2004. sid. 92

¹²⁶ Forsvarsstaben. 2010. sid. 39

¹²⁷ Ibid. sid. 40f

¹²⁸ Ibid. sid. 48f

¹²⁹ Forsvarsstaben. 2004. sid. 97

¹³⁰ Forsvarsstaben. 2010. sid. 50f

¹³¹ Ibid. sid. 51ff

¹³² Ibid. sid. 55

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

Operationsdesignen innehåller alla konstateranden om vad och varför uppdraget ska genomföras. Som en del till att komma fram till hur uppdraget ska lösas plockas specialkompetens in, som är nödvändig för vidare planering. Specialisterna analyserar tidigare faktorer utifrån sitt eget perspektiv för att bidra med kunskap om hur uppdraget kan genomföras.¹³³

Därefter analyseras slagkraften på förbandet kopplat till motståndarens enheter. Staben kartlägger svagheter och styrkor hos fienden för att identifiera luckor som det egna förbandet kan använda till sin fördel. När styrkejämförelsen är analyserad ska staben utveckla olika handlingsalternativ.¹³⁴

Processen för att utveckla handlingsalternativ fodrar mycket kreativitet, fantasi och visualisering. Handlingsalternativen baseras på chefens målbild, operationsdesignen och de framgångsfaktorer som har identifierats under planeringens gång.¹³⁵ De olika handlingsalternativen ska sedan utvärderas utefter vilken risktagning förbandet är villig att ta. De handlingsalternativ som är genomförbara med tillgängliga resurser, har de taktiska fördelarna och svarar på när, vem, vad, hur och varför, blir de handlingsalternativen som sedan vidareutvecklas.¹³⁶ För att få fram det bästa handlingsalternativet spelar staben på de olika alternativen för att identifiera fördelar och nackdelar i respektive plan. När all relevant fakta är presenterad tar chefen ett beslut på vilket handlingsalternativ som är bäst för uppdraget. Handlingsalternativet utvecklas sedan till det operationskoncept som orderverket kommer att baseras på.¹³⁷

Varningsorder tre utarbetas där hela operationskonceptet ska finnas med. Orderna distribueras till de lägre enheterna men även till den högre chefen, inte för att få ett godkännande, utan för att delge de lösningar som ämnas genomföras.¹³⁸

Utveckling av planen

Steg fyra börjar med att genomföra ett mer omfattande spel på planen i syfte att vidareutveckla planen samt försäkra att alla delar av planen är koordinerat och synkroniserat. Eftersträvansvärt är att så mycket som möjligt ska testas och spelas. Fokus ska ligga på viktiga händelser där flera enheter ska samordnas. Resultatet med spelet tillsammans med andra funktioner lägger grunden för den slutgiltiga planen.¹³⁹

¹³³ Forsvarsstaben. 2010. sid. 56

¹³⁴ Ibid. sid. 57

¹³⁵ Ibid. sid. 59

¹³⁶ Ibid. sid. 62

¹³⁷ Ibid. sid. 65

¹³⁸ Ibid. sid. 65f

¹³⁹ Ibid. sid. 67

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

När planen är färdigställd ska den presenteras för chefen som ska godkänna den. Därefter genomförs ett ordermöte i syfte att briefa nyckelpersoner i operationsområdet om planen som ska genomföras.¹⁴⁰

Genomgång och kontroll av planen

Syftet med det sista steget är en kontroll av planen så att den är uppdaterad och fortfarande relevant. Vid behov kan planen justeras för att passa den utveckling som skett parallellt med planläggningen. Förändringar i situationen eller nya direktiv från högre chef kan var orsaker till att behöva justera planen.¹⁴¹

4.2.3 Organisation

Chefen är en viktig befattning i planeringsarbetet. På bataljonsnivå ska planeringen ledas av chefen själv, medan processen på brigadnivå ledas av staben som helhet. Oavsett nivå är det viktigt att uppmärksamma de punkter i modellen där chefens deltagande och beslutsfattande är avgörande för den vidare planeringen.¹⁴² Chefen för verksamheten avgör och bestämmer på vilket sätt processen ska anpassas där det är aktuellt och det är denne som står ansvarig för den slutgiltiga lösningen.¹⁴³

Metoden som beskrivits är riktad mot brigadnivå. Metoden är användbar och går att tillämpa på bataljonsnivå och lägre nivå, men en sådan användning kräver metodisk anpassning. Den beskrivna metoden kan användas för planläggning av verksamhet på taktisk nivå genom hela konfliktskalan.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Forsvarsstaben. 2010. sid. 68

¹⁴¹ Ibid. sid. 75

¹⁴² Ibid. sid. 18

¹⁴³ Ibid. sid. 12

¹⁴⁴ Ibid. sid. 11

4.3 Jämförandeanalys

Jämförandeanalysen kommer att skildra likheter och skillnader mellan svenska planeringsmodellen PUT och den norska planeringsmodellen PBP. De likheter och skillnader som är viktiga, är de som kan påvisa i vilken utsträckning modellerna är interoperabla med varandra. Analysen utgår från empirin samt de variabler som identifierades i teoriavsnittet. En översikt på dessa variabler återfinns nedan i fig. 2.

<u>Dimension</u>	<u>Variabler</u>
Organisation	Tillämpning av planeringsmodell på olika förbandsnivåer Optimal organisation för effektiv planering
Socialt arv/beteende	Tillvägagångssättet <ul style="list-style-type: none"> - struktur - innehåll - genomförande i respektive steg/moment
Logistik	
Metodik/metoder	Planeringsmetodiken i uppbyggnaden av planeringsmodell

Fig. 2. Operationalisering av Codners teori

4.3.1 Metodik

Båda modellerna bygger på en metodik som är anpassad för komplexa förhållanden och problem. Den norska modellen anser att den komplexa problematiken tolkas genom ett kritiskt och kreativt tänkande. Svenska PUT-modellen går i samma linje som PBP, men lägger till ytterligare den omedvetna dimensionen. Svenska modellen menar på att omedvetna processer och intuition är en viktig del i en bedömningsprocess och har således tagits i beaktande vid framtagandet av PUT-modellen. Modellerna är överrens om att tidigare erfarenheter, kreativitet och ett mått av fantasi är en nödvändighet i planeringsprocessen för att nå fram till en bra lösning på uppdraget.

Båda PUT och PBP modellerna anser att grafiska förklaringar är det bästa sättet att redovisa sina lösningar på, dels för att hålla sinnet och kreativiteten öppen, men även för att lättare ta till sig den information som presenteras. Med en överensstämmande redovisningsteknik kommer tankeverksamheten och arbetet sträva mot samma slutresultat, vilket är en fördel vid ett nära samarbete. Hela processen fram till lösning kommer att

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

präglas av den redovisningsmetodik som används. Att båda modellerna föredrar grafik istället för text gör det lättare att förstå varandra.

Den svenska modellen är delvis anpassad till att omedvetna processer i tankegången bidrar till att få fram lösningen på uppdraget. Omedvetenheten gör att det är svårt att redovisa tankegångarna och härledningen till olika slutsatser. Modellen beskriver vidare att det är acceptabelt att inte redovisa dessa tankegångar, vikten ligger i att producera en försvarbar plan. Den norska modellen beskriver i motsats till detta att bristen på redovisning försvårar eventuella justeringar och kontroller av planen. Här uppstår en konflikt i modellernas metodik som kan ha inverkan vid ett eventuellt samarbete. Det ter sig inte så allvarligt vid en första anblick, men kan få konsekvenser i hela staben, då det antingen hämmar kreativiteten eller får konsekvenser i ett senare beslut.

Tillvägagångssättet i planeringen ter sig lika i båda modellerna. Modellen behöver inte nödvändigtvis följas slaviskt, utan är flexibel. Modellerna går att anpassa efter rådande situation. Dock trycker båda beskrivningarna på att genvägar oftast renderar i minde bra lösningar.

4.3.2 Modellbeskrivning

För att få en övergripande bild på planeringsmodellerna har dessa åskadliggjorts i bilaga 1 respektive bilaga 2. Studeras den övergripande strukturen på modellerna har PBP en mer detaljerad upplösning i sina steg och moment. PUT-modellen har färre punkter men ett mer omfattande innehåll i respektive moment. I det stora hela följer båda modellerna ett enat mönster från start till slut. På översikt bilderna lyser chefs betydelse igenom på den norska modellen.

Den norska modellen integrerar orderarbetet i sin planläggning, på ett sätt som den svenska modellen inte gör. I varje steg finns det ett moment som inbegriper orderarbetet. PUT och PBP modellerna betonar vikten av att analysera högre chefs order och på djupet förstå intentionen med uppdraget. Detta är en förutsättning för det fortsatta planeringsarbetet.

Hela förberedelseskedet, med upprättandet av olika dokument och kartunderlag, är betydelsefull. Både Sverige och Norge betonar denna förberedelse som väsentlig för det kommande planeringsarbetet för att bli än mer tidseffektiv. I norska modellen är förberedelseskedet en del i modellen medan förberedelseskedet i PUT ligger innan modellen tar vid. Oavsett om förberedelser sker inom modellens olika moment eller inte torde förberedelser vara så pass viktiga och avgörande för planeringen, att det inte skulle uppstå en friktion vid ett samarbete länderna emellan.

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

35(44)

Den största skillnaden mellan hur modellerna är uppbyggda ter sig i den norska underrättelsevärderingen. PBP är beroende av en annan sektion som genomför en egen planering och ett bedömning på operationsområdet samt motståndaren. Denna bedömning integreras sedan i planeringsprocessen. Integrationen mellan två sektioner finns inte i den svenska modellen, utan den bedömningen genomförs av stabsmedlemmarna själva som en del i planeringsprocessen i PUT. Här kan ett problem uppstå avseende kompetens och erfarenheter. En svensk stab har erforderlig kompetens för att genomföra en sådan värdering medan norska staben i grunden förlitar sig på det en annan sektion har analyserat fram. Vid ett samarbete med norska stabsmedlemmar som nyttjar den svenska modellen kan det uppstå svårigheter vid just den analysen, då de förmodligen inte har gjort detta tidigare.

Norska modellen använder sig, vid flertal ställen, av återrapportering till högre chef för att bland annat säkerställa att uppdraget har uppfattats rätt. Denna återrapportering saknas i den svenska modellen.

En riskanalys, där uppdraget analyseras i relation till vilka risker ett förband kan behöva ta, genomförs i PBP. Riskanalysen ska utröna i vilka förluster materiel och förband kan få som är försvarbara gentemot uppgiften. Svenska modellen använder sig inte av riskanalys i den bemärkelsen, dock betonas det att planen ska kunna vara försvarbar och realistisk innan genomförandet.

Båda modellerna ser att spelet på planen är en viktig del för att identifiera olika friktioner som kan uppstå och på så sätt underlätta för chefen att ta olika beslut. Spelet ligger även till grund för eventuella korrigeringar av planen som tidigare inte har gått att förutspå eller upptäcka. Norska modellen använder spelet till att dessutom spela på fler olika handlingsalternativ för att skapa sig en bild av vilket alternativ som är det bästa. Det bästa alternativet genomgår sedan ett mer omfattande spel.

En stor skillnad är att norska modellen har fler moment i planeringen, som inte svenska modellen täcker in. Dessa steg kan ses som främmande för en svensk och faller inte naturligt vid en planeringsprocess. Det kan tyda på att svenskar kan få problem med tillämpningen av PBP. Från en annan synvinkel kan norska stabsmedlemmar ha svårt att tillämpa PUT, då de ej har tillräcklig kompetens och erfarenhet för att genomföra en analys avseende terräng och motståndaren, som underrättelsevärderingen tillhandahåller som en integrerad del i PBP.

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

2012-06-24

Kd Camilla Ekmark

Terminologin kan bli en tillstötande svårighet i samarbetet mellan norska och svenska staber. Övergripande genomgår ett uppdrag samma planeringsprocess för att till slut rendera i en lösning. De delar som ser likadana ut kan ändå bli problematiska i och med att terminologin inte är likadan.

4.3.3 Organisation

Chefens betydelse framgår av båda modellerna. Båda modellerna beskriver att chefen bestämmer och har mandat till att anpassa planeringsmodellerna utifrån situation och behov. Skillnaden mellan de svenska och norska planeringsmodellerna är att PBP har fler punkter i modellen som är chefens beslut och därmed avgörande för vidare planering. Det är även chefen som ensam tar fram den preliminära målbilden, som uppdateras till den färdiga målbilden. Detta påvisar att chefen har en mer betydande roll i organisationen. Chefens roll i PBP ställer högre krav på chefens kompetens och kunskaper inom området och kan från en svensk synvinkel upplevas som påfrestande samt att en viss press kan uppstå vid det extra ansvaret som tillkommer. Från norsk synvinkel kan det upplevas som en brist av förtroende, då chefen inte jobbar självständigt med samma krav på sig.

Båda modellerna anser att planering utförs tillsammans med en planeringsgrupp, med individer som har kompetens inom de viktigaste funktionerna.

Planeringsmodellernas tillämpning i nivåerna är till del skilda. PUT är tillämpningsbar på bataljon- och brigadsnivå. Övriga nivåer, både över och under, använder sig inte av modellen. PBP är tillämpbar på främst brigadsnivå men betonar även att med vissa anpassningar går att använda på bataljonsnivå eller lägre. Båda modellerna planerar inom den taktiska nivån.

4.4 Sammanfattning

Kapitlet inleddes med att beskriva planeringsmodellerna utifrån variablerna som togs fram i teoriavsnittet. Dessa variabler har varit genomgående i kapitlet och avslutades med en jämförande analys.

Den jämförande analysen påvisade både likheter och skillnader i modellerna som i förlängningen kan förklaras till i vilken utsträckning dessa modeller är interoperabla med varandra. Diskussionen kring interoperabilitet förs i nästkommande kapitel.

5. Resultatdiskussion och slutsatser

I resultatdiskussionskapitlet kommer ett resonemang att föras utifrån jämförandeanalysen och den empiriska undersökningen av de olika planeringsmodellerna. Diskussionen som förs ska rendera i resultatet på undersökningen, samt svara på de inledande frågeställningarna.

Det tidigare kapitlet behandlade jämförandeanalysen på det empiriska materialet, planeringsmodellerna. Resultatet visar att respektive försvarsmakt använder sig av skilda planeringsmodeller som till synes har uppkommit och skapats i ett annat syfte än att vara anpassade för varandra.

Huruvida den svenska planeringsmodellen PUT och den norska planeringsmodellen PBP är interoperabla med varandra är svårt att utröna. Interoperabilitet är ett vitt begrepp och en stab innehåller många fler parametrar och dimensioner som är möjliga att studera för att nå en djupare uppfattning om interoperabiliteten i en stab. Avgränsningen för detta arbete har varit att enbart titta på de skriftliga modellbeskrivningarna och utgå från litteratur på området.

Det har under undersökningens gång visat sig att dessa modeller i det övergripande sammanhanget liknar varandra. Ett nytt uppdrag tillhandahålls i staben och planeringsprocessen startar. Uppdraget analyseras noggrant och med hjälp av analyser och parametrar avseende bland annat terräng, aktörer, tidsförhållanden och kapacitet renderar uppdraget till en lösning. Lösningen testas och värderas innan den sätts i verket. Dock har respektive modell sina egna särdrag. Dessa särdrag skiljer sig så pass mycket att det, enligt författaren, blir det avgörande för att modellerna ej är tillräckligt interoperabla med varandra för att tillsammans jobba och planera i en stab.

Särdragen som framträtt under undersökningen återfinns främst i själva modellens uppbyggnad och struktur, där bland annat underrättelsevärderingen står för en stor del som ligger till nackdel för Norges integration med Sverige. Nackdelen för Sverige återfinns i delar av PBP som nya och okända moment, då dessa är helt uteblivna i svenska PUT. Moment som uteblir i PUT är bland annat riskanalysen, återrapportering till högre chef, chefens betydelse och kravet på spårbarhet vid planering.

De likheter som framkommit under undersökningen är positiva, då detta medför att det finns en bra grund att stå på när respektive försvarsmakt vidare jobbar mot en fullständig interoperabilitet inom främst ledning och metodik. Likheterna framträder främst i den inledande analysen, när ett uppdrag kommer in samt att planen i slutändan testas och

värderas utifrån faktorerna man under planeringsarbetet identifierat som viktiga och avgörande.

Metodikerna bakom planeringsprocessen liknar varandra. Författaren anser att detta faller sig naturligt då respektive försvarsmakt, som myndighet, är unik i den miljö de planerar och verkar i. Det är en komplex och stressfylld miljö som måste tillgodoses för att ett effektivt planeringsarbete ska kunna genomföras.

Chefens betydelse är viktig i båda modellerna, där Norge lägger mer ansvar på sin chef. På grund av den långvariga traditionen om ett hierarkiskt styre inom försvarsmakten faller det sig naturligt att det fortsätter i den banan.

5.1 Slutsatser

Slutsatserna utav undersökningen och resultatet är att planeringsmodellerna ej är tillräckligt interoperabla med varandra för att realisera ett samarbete med Norge och Sverige i en stab på taktisk nivå. Svenska försvarsmaktens utvecklingsplan uttrycker att de på sikt ska uppnå interoperabilitet avseende ledning där fokus ska ligga på det nordiska samarbetet. Förutsättningarna finns, men det återstår omfattande arbete för att uppnå full interoperabilitet.

Norge var med och grundade Nato och har varit aktivt deltagande från det att Nato instiftades den 4e april 1949.¹⁴⁵ PBP modellen tar sin utgångspunkt i Natos Comprehensive Operations Planning Directive (COPD).¹⁴⁶ Metodik, organisation, struktur och innehåll är influerad av Natos direktiv och Norge har försökt att anpassa sig efter detta som ett led i interoperabilitetsprocessen med Nato. Sverige är i dagsläget inte medlem i Nato, men är en nära samarbetspartner i och med partnerskap för fred.¹⁴⁷ Detta samarbete är välutvecklat och Sverige har även en ambition att standardisera och anpassa sig till Nato i syfte att stärka detta samarbete kopplat till internationella insatser.

Interoperabilitetsprocessen mellan Norge och Sverige torde för Sveriges sida ligga i att anpassa sin modell till den norska, då Norge redan har påbörjat en process mot interoperabilitet i planering med Nato. Detta skulle kunna leda till en positiv synergieffekt avseende samarbetet mellan Sverige och Nato.

¹⁴⁵ <http://www.norway-nato.org/Norway-and-NATO/> hämtad 2012-05-14

¹⁴⁶ Forsvarsstaben. 2010. sid. 3

¹⁴⁷ http://www.swedenabroad.com/Page_45705.aspx hämtad 2012-05-14

5.2 Fortsatt forskning

Undersökningen avhandlar en liten del i processen till interoperabilitet mellan nationerna Sverige och Norge. I syfte att utröna den fullständiga interoperabiliteten, samt ge förslag på förbättringar, kan undersökningar inom flera andra områden ske. Exempel på detta kan vara doktriner och anvisningar som är ett viktigt steg för vidare samarbete i NORDEFECO.

För att bredda den befintliga undersökningen kan intervjuer och experimentella undersökningar tillämpas, att praktiskt och erfarenhetsmässigt påvisa interoperabiliteten i de båda planeringsmodellerna bidrar till utökad kunskap i undersökningen.

Sverige har fler samarbetspartners där interoperabilitet även där eftersträvas. Sveriges interoperabilitet avseende Nato, EU och FN ingår som en del i utvecklingsplanen 2013. En undersökning över hur samarbetet i staber inom dessa organisationer fungerar är av intresse, då svenska försvarsmakten i dagsläget bedriver flera missioner inom ramen för dessa organisationer.

6. Käll- och litteraturlista

6.1 Tryckta källor

Codner, Michael. *Hanging Together. Military Interoperability in an Era of Technological Innovation*. The Royal United Services Institute for Defence Studies. Whitehall Paper 56. Great Britain. Austin & Sons Ltd. 2003

Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken*. Studentlitteratur. Lund. 2009

Department of the Army. *field manual 5-0 (FM5-0) the operations process*. Washington DC. 2010

Ejvegård, Rolf. *Vetenskaplig metod*. Studentlitteratur. Lund. 2003

Esaiasson, Peter m.fl. *Metodpraktikan, konsten att studera individ och marknad*. Norstedts juridik. Stockholm. 2010

Forsvarsstaben. *Forsvarets doktrine for landoperasjoner*. 2004

Forsvarsstaben. *Stabshåndbok for Hæren - Plan- og beslutningsprosessen*. 2010

Försvarsmakten. *Doktrin för markoperationer*. 2005

Försvarsmakten. *Grundsyn logistik*. 2007a

Försvarsmakten. *Handbok Brigadstab – Förhandsutgåva 2*. 2009

Försvarsmakten. *Metodhandbok ledning bataljon*. 2007

Hallenberg, Jan. m.fl. *Om konsten att tänka, granska och skriva på ett vetenskapligt sätt- En introduktion i metodlära*. 2008

Höst, Martin m.fl. *Att genomföra examensarbete*. Studentlitteratur. Lund. 2006

Nato. *Allied Joint Doctrine AJP-01(D)*. 2010

Sjöblom, Ingvar. *Interoperabilitet i multinationella operationer*. Försvarshögskolan. 2005

Thunholm, Peter. *Military decision making and planning: towards a new prescriptive model* Stockholm: Dept. of Psychology. Univ. 2003

6.2 Uppsatser, rapporter m.m.

Försvarsmakten, högkvarteret. "försvarsmaktens utvecklingsplan FMUP 13". 2012

Jansson, Martin. "En interoperabel försörjningskedja". Självtändigt arbete krigsvetenskap. Försvarshögskolan. 2011

Regeringen. "Ett användbart försvar". Regeringens proposition. 2008/09:140

Thunholm, Peter. "Planeringsmetodik – Årsrapport 2006", Försvarshögskolan. Militärvetenskapliga institutionens ledningsvetenskapliga avdelning. 2006

Thunholm, Peter. "Planering under tidspress (PUT) – Metodbeskrivning 2006". 2006

Thunholm, Peter. "Ett steg mot en föreskrivande modell för militärt taktiskt beslutsfattande". 2000

6.3 Internetbaserade källor

<http://www.regeringen.se/sb/d/11886/a/141669> (2012-04-23)

<http://www.ne.se/> Nationalencyklopedin (2012-05-25)

<http://www.norway-nato.org/Norway-and-NATO/> (2012-05-14)

http://www.swedenabroad.com/Page_45705.aspx (2012-05-14)

Bilaga 1

Översikt av PUT-modellen

Steg

Moment

1. Vad måste uppnås för att lösa uppdraget?	1 Förstå uppdraget	Tillgänglig tid för planering
		Slutläget, när uppdraget är löst
		Begränsningar i handlingsfriheten för att lösa uppdraget
		Väsentliga osäkerheter/informationsbehov
		Samverkansbehov
		Omedelbara åtgärder
		Framgångsfaktorer
2. Hur kan uppdraget lösas?	2. Uppfatta situationen	Civilläget
		Vårt läge och stridsvärde
		Motståndarens läge och stridsvärde
		Andra parter läge och stridsvärde
		Terräng, väder, sikt
		Styrkejämförelser
		Motståndarens handlingsmöjligheter
		Andra parter handlingsmöjligheter
	3. Generera handlingsmöjligheter	
	4. Definiera framgångsfaktorer	Förstå helheten
Definiera framgångsfaktorer		
3. Hur ska detta uppdrag lösas?	5. Utveckla en plan	
	6. Spela på planen	
	7. Besluta	
	8. Ta fram order och förbered genomförandeledning	

Bilaga 2

Översikt av PBP- modellen

Steg	Moment	
1. Inledande analys	1. Inledande analys	
	2. Uppstartsmöte	
	3. Chefens riktlinjer utarbetas	
	4. Varningsorder ett utarbetas	
2. Uppdragsanalys	1. Underrättelsevärdering presenteras	
	2. Högre chefs order analyseras	
	3. Eget uppdrag analyseras	
	4. Faktorer analyseras	Tid
		Rum
		Styrkor
	5. Omformulerat uppdrag utarbetas	
	6. Chefen tänker ut en preliminär målbild	
	7. Tyngdpunktsanalys	
	8. Operationsdesign	Eget slutläge
		Taktiska målsättningar
		Avgörande punkter
		Önskade effekter
		Operationslinjer och fasindelning
	9. Riskanalys	
	10. Chefen uppdaterar målbilden	
11. Chefens kritiska informationsbehov		
12. Resurser sett till uppdraget		
13. Uppdragsanalys brief genomförs		
14. Chefens planeringsunderlag		
15. Varningsorder 2 utarbetas		
16. Återrapportering		

3. utveckling av handlingsmöjligheter och koncept	1. Chefens planeringsunderlag ses över	
	2. Produkter från underrättelsevärderingen presenteras	
	3. Inverkan på utvecklandet av handlingsmöjligheter	
	4. Analys av slagkraft	
	5. Styrkejämförelse	
	6. Utveckling av handlingsmöjligheter (HM)	Riskanalys på alla HM
		Kontroll av HM
		Vidareutveckling av HM
		Värdering av HM (spel)
		Jämförelse av HM
7. Beslutsunderlag och val av HM		
8. Utveckling och godkännande av operationskonceptet		
9. Utförande av varningsorder tre		
10. Återrapportering		
4. Utveckling av planen	1. Spel på planen	
	2. Färdigställ planen med nödvändiga bilagor	
	3. Chefens genomgång och godkännande	
	4. Överlämning av planen	
	5. Tillhandahålla order	
	6. Utbildning på uppdraget/genomgång på planen	
	7. Eventuellt alternativ planläggning	
5. kontroll av planen	1. Genomgång och eventuellt uppdatera planen	